

Artemenko A.A. Influence of resource support for the effectiveness of innovative technologies of cultivation of agricultural crops

In the article the considered questions of influence of level of ресурсозабезпеченості are on efficiency of innovative technologies of growing of agricultural cultures. The low level of concentration of capital in industry can be mediated also through the resource providing of agricultural production. Calculation production cost figures are certain by an informative base, both for planning of current activity of enterprises and for prognostication of dynamics of production charges in a plant-grower in the context of changes in the resource providing of agrovirobnictva. To all appearances yet high specific gravity of commodity producers which belong to the low level of the resource providing, in their general amount, and also in the context of necessity of acquisition by reproductive processes in agrovirobnictvi extended

Keywords: resource material well-being, innovations, technical and technological providing, investments, economic effect.

Рецензент – Красноруцький О.О., д.е.н., професор

УДК 339.5:338.43

**СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
РИНКУ ЗЕРНА: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

**БАБАН Т.О., СТ. ВИКЛАДАЧ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Питання державного регулювання ринку зерна в Україні останні роки набувають особливої актуальності. Адже вони напряму пов'язані з забезпеченням продовольчої безпеки країни, нормального функціонування та задовільного фінансового стану сільськогосподарських виробників, а також забезпеченням експортного потенціалу зернової галузі країни. Сучасна економічна ситуація вимагає удосконалення підходів щодо здійснення аграрної політики стосовно розвитку зернової галузі та запровадження її системності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку ринку зерна та його регулювання присвячені праці таких вітчизняних науковців як Майстро С., Кобута І., Онегіна В. та інших [5, 3, 6]. Вітчизняні науковці вказують на важливу роль держави у

регулюванні зернового ринку та недосконалість регулюючих механізмів у сучасних умовах. Тому дане питання не втрачає своєї актуальності та потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення ефективних механізмів регулювання ринків зерна, які використовуються в країнах провідних експортерів зерна та конкретизація проблем у регулюванні вітчизняного зернового ринку.

Досягнення поставленої мети передбачає дослідження світових тенденцій розвитку ринків зерна країн, що є основними виробниками й експортерами зерна, та ролі держави у впливі на експортний потенціал, а також розробці пропозицій щодо удосконалення механізму регулювання ринку зерна в Україні.

Виклад основного матеріалу. За довгий період реформування вітчизняної економічної системи, її аграрного сектору, жодному урядові так і не вдалось досягти послідовності та системності у прийнятті економічних рішень, що в свою чергу давало можливість для нормального розвитку всіх секторів економіки. Значні порівняльні переваги для розвитку зернового виробництва дають можливості отримувати валові збори, які є достатніми для забезпечення продовольчої безпеки України та ефективного розвитку експортного потенціалу. Але необґрунтована державна політика стосовно регулювання операцій з зерном найчастіше призводила до дисбалансів у виробництві та втрат доходів сільськогосподарських виробників.

Моделі регулювання продовольчих ринків десятиліттями апробовані світовими аграрними лідерами, які виходячи з ряду економічних, соціальних, політичних та природно-географічних умов визначають механізми, необхідні для забезпечення паритету інтересів всіх учасників зернового ринку.

В США уряд країни навіть при наданні міжнародної продовольчої допомоги укладає угоди за ринковими цінами на закупівлю та перевезення зерна з приватними структурами. Обсяги експорту контролюються за допомогою механізму декларування, що дає можливість постійно стежити за ситуацією на ринку та складати реальні баланси зерна. Всі дані стосовно обсягів виробництва та експорту продукції регулярно публікуються на сайті Міністерства сільського господарства США та є загальнодоступними.

В Канаді в східних та західних провінціях існують дві різні системи регулювання. Для східної частині країни характерна вільна

торгівля та експорт зерна усіма учасниками ринку, як фермерами так і зернотрейдерами. Для західної ж частини характерна своєрідна монополізація ринку, єдиним учасником якого є Канадська рада (комітет) по пшениці і ячменю, створена ще у 1919 році. Рада належить фермерам та кооперативам і, закупаючи зерно пшениці та ячменю у виробників, вона забезпечує його експорт, розподіляючи отримані доходи між виробниками пропорційно. Функціонує Рада на безприбутковій основі. Користуючись послугами торговельних компаній для доставки зерна до порту, Рада оплачує їхня послуги за ринковими цінами. Роль держави в діяльності такого монополіста полягає в законодавчо-правовому забезпеченні функціонування Ради.

Ще один провідний експортер зерна Австралія в 2008 році відмовилась від функціонування та участі в регулюванні ринку зерна за допомогою державних агентів таких, як Австралійський комітет з пшениці та Австралійський комітет з ячменю дозволивши їх приватизацію, визнавши їх діяльність неефективною. Контроль за експортом ведеться за допомогою ліцензування. Перевезенням зерна в порти займається фермерський кооператив СВН.

В Бразилії уряд не втручається в експортні операції з зерном. В умовах значної конкуренції експортом займаються як виробники, так і транснаціональні та торговельні компанії. Ефективним методом регулювання вважається інтервенційна закупівля, яка застосовується в разі сильного зниження ринкових цін. Держава викуповує зерно, коли рівень цін стає нижчим за мінімальну встановлену ціну і коли ринок стабілізується продає це зерно на аукціонах. Якщо ж ціна не піднімається, то це зерно залишається в інтервенційних запасах.

За останні п'ять років Бразилія вдвічі збільшила обсяги експорту грубого зерна з 11 до 22 млн тон.

Акцент на веденні точної статистики щодо внутрішнього споживання та експорту зерна та прогнозуванні майбутнього урожаю зроблено в Аргентині. На основі розрахункових балансів зерна приймається рішення про збільшення або зменшення експорту зерна за допомогою введення квот. Дані щодо балансів є доступними для всіх учасників зернового ринку. Право на отримання квот надається як сільськогосподарським виробникам так і трейдерам.

Така система дає можливість державі не займатись формуванням резерву, адже вразі загроз продовольчій безпеці одразу буде обмежений вивіз зерна на зовнішні ринки.

В рамках Європейського Союзу немає жодних обмежень на торгівлю і експорт зернових. Експортерами можуть стати як компанії, так і фермери.

Головною установою, яка відповідає за міжнародну торгівлю, є Європейська комісія, основною вимогою якої при експорті зерна є його декларування. Процедура декларування необхідна для формування точних балансів зерна та своєчасного їхнього коригування. Після декларування компанія-експортер отримує ліцензію на експорт. У випадку коли обсяги експорту можуть загрожувати продовольчій безпеці країни, можуть бути застосовані квоти. Також для запобігання втрат виробників від зниження цін на зернові діє механізм формування інтервенційного фонду. Але, наприклад, з 2010 року зерно ячменю виключено з переліку інтервенційних товарів.

Досвід зазначених країн свідчить про розвиток нормальних конкурентних умов та рівноправність участі всіх учасників зернового ринку у торгових операціях. Більша частина країн-експортерів не створюють значних перехідних запасів та резервних фондів. Постійно слідкуючи за ситуацією на ринку та формуючи реальні баланси зерна, більшість країн-експортерів, лише в разі необхідності, запроваджує експортне регулювання.

Багато країн уже відмовилась від участі державних агентів у зовнішньоторговельних операціях з зерном.

Потрібно зазначити, що в Україні на даному етапі розвитку аграрного сектору та ринку зерна в тій чи іншій мірі використовуються всі розглянуті механізми регулювання, з тією лише відмінністю, що поки немає системності та зваженості у їхньому застосуванні.

Спроби держави використання нетарифних методів регулювання, введення вимог щодо реєстрації експортних контрактів на державній аграрній біржі, надання пріоритету в експорті соціально значимої сільськогосподарської продукції виробникам та Державному агенту в репті репті так і не набули логічного завершення, яке б мало дійсно позитивний ефект.

Механізм квотування, який був застосований в 2010-2011 роках в Україні, призвів до значних втрат прибутків виробників та зниження обсягів виробництва, адже відіграли свою роль елементарні прорахунки у зернових балансах. Така політика аж ніяк не сприяє

забезпеченню продовольчої безпеки країни, на чому було зроблено акцент при обґрунтуванні причин застосування механізму квот.

Процедура обов'язкової реєстрації експортних контрактів на державній аграрній біржі немає аналогів в провідних країнах світу. Єдиний досвід застосування такого механізму характерний для Росії та Білорусії, які скасували його ще у 1996 та 2003 р. відповідно. Та, як часто це буває, з цього питання виникли деякі суперечності у законодавчій базі, коли в Митному кодексі України не було прописано необхідності процедури перевірки Свідоцтва про реєстрацію зовнішньоекономічного контракту на Аграрній біржі.

Загалом вимога щодо реєстрації контрактів на сільськогосподарську продукцію діяла з 13.12.2010 р. у відповідності з Постановою КМУ №1254 «Деякі питання укладення та реєстрації зовнішньоекономічних контрактів» до 31.10.2012 р. у відповідності з постановою КМУ №1079. Як результат, за підрахунками Держпідприємництва України та міжнародних експертів, обов'язкова реєстрація та укладання експортних контрактів зменшували закупівельні ціни для сільгоспвиробників в середньому на 0,15% (3-4 грн на кожній тонні зернових). Тільки за 2011 р. сільгоспвиробники через фіктивну реєстрацію експортних контрактів недоотримали 1,61 млн дол. США за вирощену пшеницю [7].

В межах адміністративного регулювання у відповідності з наказом Міністерства аграрної політики № 549 від 8.09.10 р. було створено державного агента – державне підприємство «Державна продовольчо-зернова корпорація України». За результатами 2012/13 маркетингового року ДПЗКУ була на третьому місці серед українських експортерів зерна зайнявши 8,2% у загальній структурі експорту зерна та 3,9% у структурі експорту ячменю. Такі дії ведуть до створення експортної державної монополії.

Досвід багатьох країн світу свідчить про відмову від державної монополії у торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Висновки. Практика показала, що бесистемна та необґрунтована державна політика щодо регулювання ринку зерна призводить до нищівних наслідків: недоотримання прибутків сільськогосподарськими виробниками та зменшення обсягів виробництва. Розбіжності в законодавчій базі призводять до різночитань та непорозумінь з боку учасників ринку. Тому досі актуальним залишається питання удосконалення нормативно-правової бази щодо регулювання ринку зерна та діяльності всіх його агентів.

Необхідний налагоджений та системний моніторинг обсягів виробництва та експорту за допомогою сучасних інформаційних технологій та покращення роботи профільного міністерства з приводу цього питання. Одним з важливих кроків для розвитку ринку сільськогосподарської продукції та зерна зокрема, повинен стати ефективний розвиток системи декларування експортних операцій з зерном, страхування експортних ризиків. Необхідна розробка механізмів регулювання, підкріплених відповідною законодавчою базою, що будуть враховувати можливі дії економічних кризових явищ, які можуть відбуватись в країні.

Література.

1. Горкавий В.К. Державна підтримка формування аграрного ринку за умов глобалізації / В.К. Горкавий // Вісник ХНАУ. Серія економічні науки. – 2013. – №7. – С.49-54.
2. Дело: обов'язкова реєстрація експортних контрактів продовжувачів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agrex.gov.ua>
3. Кобута І.В. Оцінка наслідків державного регулювання експорту зерна в Україні / І.В. Кобута // Економіка і прогнозування. – 2011. – №4. – С.139-147.
4. Лавринчук О.В. Організаційно-економічний механізм функціонування ринку зерна та участь держави в ньому [Електронний ресурс]. / О.В. Лавринчук. – Режим доступу: <http://economy.nauka.com.ua>
5. Майстро С.В. Ринок зерна в Україні: сучасний стан та напрямки державного регулювання [Електронний ресурс]. / С.В. Майстро, М.Г. Хірамагомедов. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVu_2012_2_17.pdf
6. Онегіна В.М. Сучасні загрози продовольчій безпеці в Україні та державне регулювання / В.М. Онегіна // Вісник ХНТУСГ: економічні науки. – 2014. – Вип. 149. – С.47-56.
7. Скасовано обов'язкову реєстрацію біржових контрактів на експорт зерна // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://a7d.com.ua>
8. Тарасюк О.Б. Державне регулювання забезпечення продовольчої безпеки країни / О.Б. Тарасюк // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №10 (136) – С.58-63.
9. Ульянченко Ю.О. Окремі питання удосконалення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників [Електронний ресурс]. / Ю.О. Ульянченко, Н.В. Ульянченко. – Режим доступу: <http://kbuara.kharkov.ua>

Бабан Т.О. Світовий досвід державного регулювання ринку зерна: уроки для України

В статті здійснено аналіз механізмів державного регулювання ринків зерна у провідних країнах світу. Визначено основні особливості та переваги державної політики таких країн як США, Канада, Австралія, Бразилія, Аргентина, ЄС. Розглянуто основні напрямки державного регулювання ринку зерна в Україні, а також деякі негативні наслідки впроваджуваних заходів, таких як квотування, реєстрація зовнішньоекономічних контрактів на торгівлю сільськогосподарською продукцією. Визначено деякі результати функціонування Державної продовольчо-зернової корпорації України на ринку зерна. Визначено основні напрямки вдосконалення державної політики регулювання ринку зерна в Україні.

Ключові слова: державне регулювання, зерно, ринок зерна, механізм регулювання, експортний потенціал, продовольча безпека.

Бабан Т.А. Мировой опыт государственного регулирования рынка зерна: уроки для Украины

В статье осуществлен анализ механизмов государственного регулирования рынков зерна в ведущих странах мира. Определены основные особенности и преимущества государственной политики таких стран как США, Канада, Австралия, Бразилия, Аргентина, ЕС. Рассмотрены основные направления государственного регулирования рынка зерна в Украине, а также некоторые негативные последствия внедряемых мероприятий, таких как квотирование, регистрация внешнеэкономических контрактов на торговлю сельскохозяйственной продукцией. Определены некоторые результаты функционирования Государственной продовольственно-зерновой корпорации Украины на рынке зерна. Определены основные направления усовершенствования государственной политики регулирования рынка зерна в Украине.

Ключевые слова: государственное регулирование, зерно, рынок зерна, механизм регулирования, экспортный потенциал, продовольственная безопасность.

Baban T.O. World experience of grain market regulation: lessons for Ukraine

The article analyzes the mechanisms of government regulation of grain markets in major countries. Identified the main features and benefits of public policy of the USA, Canada, Australia, Brazil, Argentina, EU. Considered the main directions of state regulation of the grain market in Ukraine, as well as some of the negative effects of implemented measures such as quotas, registration of worldwide contracts on agricultural trade. Determined some results of functioning of the State Food and Grain Corporation at Ukraine grain market. Detected the main directions of improving public policy of regulating at the grain market in Ukraine.

Keywords: government regulation, corn, grain market regulation mechanism, export potential, food safety.

Рецензент – Онегіна В.М., д.е.н., професор